

ODNOSI RUSIJA – NATO

**ONO
O ČEMU SE U SRBIJI
MALO ZNA
A JOŠ VIŠE ĆUTI**

Beograd, februar 2016.

U susret NATO samitu 2016.

*Tekst koji objavljujemo u ovom broju
NATO je na svom internet portalu objavio sredinom decembra 2015. Godine
na francuskom, ruskom, ukrajinskom i engleskom jeziku.*

Za pripremu ovog našeg izdanja koristili smo englesku verziju.

Originalni naslov je:

NATO-Russia relations: the facts

Uz ovaj broj

Piše
Milan Jovanović
predsednik FBD

Ni u jednoj od zemalja nekadašnjih kandidata za članstvo u EU, a koje su danas njene članice, nije bilo situacije kakvoj svedočimo u Srbiji!

Nigde, naime, nije bilo uobičajeno da se paralelno sa značajnim koracima koje su vlasti države kandidata činile ne bi li ubrzale put svoje zemlje ka članstvu u EU, da se u toj zemlji, istovremeno, manifestovalo i odsustvo ili čak namerno potiskivanje i izbegavanje da se ukaže na važnost strateškog partnerstva EU i NATO-a; a posebno na tumačenja članica EU koja na NATO ukazuju kao na garanta i temelj bezbednosne i odbrambene politike Unije, u kojoj bi i Srbija da bude član.

Na ovakvu diskrepanciju i stanje stvari ukazivao sam više puta i pre 2014. godine i uvodniku za prvi broj serijala VIDICI I PUTOKAZI >U susret NATO samitu u Wellsu.<

Dve godine kasnije ta diskrepancija je još veća!

I dalje su prisutni inertnost i odsustvo napora i volje u državnim institucijama da se s takvim ponašanjem i tolerancijom tog raskoraka raskine, da se takva praksa menja, da se sprečava da diskrepancija tranzitira u procep društvenog konflikta. To je još uvek prepusteno mahom organizacijama civilnog društva.

Još je na delu i, šta više, sve je očevidnije pravilo: Kad god vlast u Srbiji (u)čini neki korak značajan za proces pridruživanja, što god Srbija više napreduje ka EU – u Srbiji više raste i proporcionalno (o)jača antizapadna retorika, koju mainstream mediji upumpavaju u javno mnenje.

U poslednje vreme ta retorika, sve češće kao antinato retorika, u Srbiji sve neskrivenije i u sve značajnijoj meri svoje izvorište nalazi i traži u arsenalu optužbi koje se prema NATO-u usmeravaju iz Moskve; često čak u rigidnom i neukusnom ideoološkom diskursu koji više nalikuje Staljinovom nego dobu Putina. Neki Srbi pokušavaju da budu veći Rusi i od samih Rusa.

Sve ovo je posebno došlo do izražaja nakon što su i Evropska unija i NATO kao na dugoročnu novu opasnost po svoju bezbednost ukazali i na Rusiju i njenu međunarodnu politiku, nakon aneksije Krima i podrške pobunjenicima u Istočnoj Ukrajini.

Pri sadašnjem stanju medjunarodnih odnosa Srbija se mora rasteretiti i oslobađati svakovrsnih i sveprisutnih spoljašnjih i unutrašnjih pritisaka koji bi da je udalje i od EU i od NATO.

Ne retko takvi pritisci skriveni su i iza pozivanja na vojnu neutralnost Srbije koja međutim ne može biti opravданje za neutralnost prema upotrebi netačnih tvrdnji, izmišljotina i političkih spletki i podmetanja. Pogotovo kad su u pitanju budućnost Srbije i njeno članstvo u EU.

Upravo zato prvi broj ovog novog serijala ***U susret NATO samitu u Varšavi*** pokrećemo sa željom da našoj javnosti pružimo uvid u celovitiji pregled kritika i optužbi koje se Alijansi upućuju iz Moskve (a koje se lako primaju i dalje šire i u medijima Srbije). Taj pregled je sam NATO, odnosno njegovo Odeljenje za javnu diplomaciju objavio polovinom decembra 2015. On, naravno, sadrži i odgovore na njih koji te ruske kritike, optužbe, ili čak izmišljotine i laži, porprilično jasno demantuju ili razobličavaju.

Julski NATO samit u Varšavi za Evropsku uniju i njenu bezbednost, kao i za sam NATO, biće možda najvažniji od svih dosad održanih samita. Zato će mu biti posvećeni i naredni brojevima edicije VIDICI I PUTOKAZI. Za zemlju koja je i kandidat za članstvo u EU i partnerska zemlja NATO, mora biti važno objektivno, kvalifikovano i svestrano praćenje priprema tog samita, kao i uključivanje u već započete i predstojeće debate o evropskoj bezbednosnoj politici, njenom strateškom partnerstvu sa NATO-om i očekivanoj redakturi njegovog bezbednosnog koncepta.

SADRŽAJ

1. O proširenju NATO

- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO-ova Politika otvorenih vrata povlači nove linije podela u Evropi i produbljuje već postojeće
- Tvrdi se, a **nije tačno** da Poziv NATO-a Crnoj Gori da počne pregovore o pristupu nailazi na otpore u zemlji i deluje destabilizirajuće
- Tvrdi se, a **nije tačno** da Proširivanje NATO-a na Balkanu deluje destabilizujuće
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je NATO pokušao da „uvuče“ Ukrajinu u Savez
- Tvrdi se, a **nije tačno** da Rusija ima pravo da traži „stopocentne garancije“ da se Ukrajina neće priključiti NATO-u
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je NATO izazvao „Majdan“ proteste u Ukrajini
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je NATO planirao da stacionira brodove i rakete na Krimu
- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO planira da uspostavi vojnu bazu u Gruziji
- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO ima baze širom sveta

2. O NATO i njegovom odnosu prema Rusiji

- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO pokušava da opkoli Rusiju
- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO ima hladnoratovski mentalitet
- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO je geopolitički projekat SAD
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je cilj NATO je da sputa i oslabi Rusiju
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je NATO pokušavao da izoluje i marginalizuje Rusiju
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je NATO je morao biti raspušten po okončanju Hladnog rata
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je proširenje NATO pratilo isti obrazac kao i širenje SSSR-a i Varšavskog pakta

3. O NATO kao „pretnji“

- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO predstavlja opasnost po Rusiju
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je NATO-ov raketni štit je usmeren prema Rusiji i da sporazum sa Iranom to potvrđuje
- Tvrdi se, a **nije tačno** da pristupanje novih Saveznika NATO-u ugrožava Rusiju
- Tvrdi se, a **nije tačno** da vojne vežbe NATO-a predstavljaju provokacije koje ugrožavaju Rusiju

4. O obećanjima i zavetima

- Tvrdi se, a **nije tačno** da Rusija ima pravo da se protivi infrastrukturi koju podupire NATO na teritorijama svojih zemalja članica u Centralnoj i Istočnoj Evropi
- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO-ova reakcija na protivzakonite poteze Rusije u Ukrajini krši Osnivački akt saveza
- Tvrdi se, a **nije tačno** da Nuklearni sporazumi NATO-a krše Sporazum o neširenju nuklearnog naoružanja
- Tvrdi se, a **nije tačno** da su NATO lideri prilikom ujedinjenja Nemačke obećali da se Savez neće širiti dalje na Istok

5. O NATO operacijama

- Tvrdi se, a **nije tačno** da je NATO-ova intervencija u Avganistanu bila neuspešna
- Tvrdi se, a **nije tačno** da Misija u Avganistanu koju je predvodio NATO nije uspela da prekine trgovinu drogom u Avganistanu
- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO-ova intervencija u Libiji nije bila legitimna
- Tvrdi se, a **nije tačno** da NATO-ova intervencija na Kosovu nije bila legitimna
- Tvrdi se, a **nije tačno** da su slučajevi Kosova i Krima identični
- Tvrdi se, a **nije tačno** da je aneksija Krima od strane Rusije bila opravdana shodno odluci Međunarodnog suda pravde o nezavisnosti Kosova
- Tvrdi se, a **nije tačno** da vlasti u Ukrajini nemaju legitimitet

1. O proširenju NATO

tvrdi se, a
**nije tačno da NATO-ova Politika otvorenih vrata
povlači nove linije podela u Evropi
i produbljuje već postojeće**

Činjenice: NATO-ova Politika otvorenih vrata pomogla je prevazilaženju podela u Evropi iz perioda Hladnog rata. Širenje NATO-a je doprinelo širenju demokratije, bezbednosti i stabilnosti širom Europe.

Svojom odlukom da usvoje standarde i principe NATO-a, zemlje koje žele da postanu članice Saveza postavljaju svoje demokratije na najčvršće moguće temelje. Takođe, kada su preuzeli obavezu da brane NATO one su dobile obećanje da će NATO braniti njih.

Članstvo u NATO-u se ne nameće nijednoj zemlji. Svaka suverena država ima pravo da sama odluči da li će se priključiti bilo kojem sporazumu ili savezu.

Ovaj fundamentalni princip je potvrđen međunarodnim sporazumima među njima i Završnim Helsinškim aktom u kojem стојi да svaka država ima pravo da „bude ili ne bude član međunarodnih organizacija, da bude ili ne bude zemlja potpisnica bilateralnih ili multilateralnih sporazuma kao i da bude ili ne bude članica bilo kojeg saveza.“ Potpisavši Osnivački akt NATO-Rusija, Rusija je preuzela obavezu da poštuje „inherentno pravo država da odlučuju o načinima na koji će obezrediti vlastitu sigurnost.“

U poslednjih 65 godina 28 zemalja je odabralo svojom slobodnom voljom, izraženom u njihovim vlastitim demokratskim procesima, da se priključi NATO-u. Niko još nije iskazao želju da napusti Savez. To je njihova suverena odluka. Član 13 Sporazuma iz Vašingtona daje saveznicima pravo da istupe iz Saveza ako to žele.

tvrdi se, a

**nije tačno da poziv NATO-a Crnoj Gori
da počne pregovore o pridruživanju nailazi na otpore u zemlji
i da deluje destabilizujuće**

Činjenice: U decembru 2015. godine ministri spoljnih poslova NATO uputili su poziv Crnoj Gori da otpočne pregovore o pristupanju Savezu. Ovo je predstavljalo istorijsko dostignuće koje će ojačati bezbednost Crne Gore, Zapadnog Balkana i NATO-a.

Niko ne prisiljava bilo koju državu da se priključi NATO-u. Članstvo u Savezu je stvar nacionalne odluke i slobodne odluke suverenih zemalja. Zemlje kandidati moraju se prijaviti za članstvo. Kao i uvek do sada, sve NATO članice moraju da se slože oko pristupanja novog člana.

Pitanje članstva u NATO-u predstavlja pitanje od značaja za Crnu Goru i same Crnogorce. Ovaj princip se takođe odnosi na nacionalne (za državu specifične) procedure za odobravanje odluke o pristupanju. To nije političko pitanje već pitanje nacionalnih interesa.

Svaka zemlja ima suvereno pravo da odluči o svojim bezbednosnim aranžmanima. Nijedna zemlja izvan ovog odnosa nema pravo da se meša u pitanje članstva u NATO-u zemlje kandidata.

Od zemalja koje pristupaju Savezu očekuje se da budu privržene vrednostima NATO-a i da ispunjavaju zahtevne političke, ekonomске i vojne kriterijume.

Zemlje koje su pristupile Savezu su uspele da ojačaju svoje demokratije, učvrste svoju bezbednost i učine da se njihovi građani osećaju sigurnijima. Proširenje je pospešilo stabilnost i bezbednost u Evropi i dovelo nas je bliže Evropi koja je celovita, slobodna i mirna.

tvrdi se, a
nije tačno da proširenje NATO-a na Balkanu deluje destabilizirajuće

Činjenice: Sve zemlje Centralne i Istočne Evrope koje su pristupile NATO-u u protekloj deceniji uživale su od tada mir, sigurnost i saradnju sa svojim susedima.

Zemlje u regionu koje teže članstvu sprovode reforme ne bi li se približile NATO standardima. Ove reforme pospešuju demokratiju i bezbednost u svakoj zemlji.

Zemlje regiona su imale veliku ulogu u NATO-ovim misijama u Avganistanu i na Kosovu, kroz obučavanje avganistanskih snaga i u pomaganju da se obezbedi mirno i bezbedno okruženje za sve stanovnike Kosova. Ovo predstavlja neposredan doprinos širenju stabilnosti u širem Evro-atlantskom regionu.

tvrdi se a,
nije tačno da je NATO pokušao da „uvuče“ Ukrajinu u Savez

Činjenice: Kada su administracije predsednika Kučme i predsednika Juščenka jasno obznanile svoje aspiracije ka članstvu u NATO-u, Savez je sarađivao sa njima kako bi podstakao reforme koje su bile neophodne kako bi se ta aspiracija pretočila u stvarnost.

Kada se administracija predsednika Janukoviča opredelila za ne-blokovski status, NATO je poštovao tu odluku i nastavio je da sarađuje sa Ukrajinom po pitanju reformi na zahtev njene vlade.

NATO uvažava pravo svake zemlje da sama odluči o svojim bezbednosnim aranžmanima. Štaviše, Član 13 Sporazuma iz Vašingtona eksplisitno daje pravo Saveznicima da iz Saveza istupe.

U poslednjih 65 godina 28 zemalja je odabralo svojom slobodnom voljom, izraženom kroz njihove vlastite demokratske procese, da se priključe NATO-u. Niko još nije iskazao želju da napusti Savez. To je njihova suverena odluka.

tvrdi se, a

nije tačno da Rusija ima pravo da traži „stoprocentne garancije“ da se Ukrajina neće priključiti NATO-u

Činjenice: Prema Članu 1 Završnog helsinškog akta ([ovde](#)) kojim se 1975. godine uspostavlja Organizacija za Evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), svaka zemlja ima pravo da „*bude ili ne bude član međunarodnih organizacija, da bude ili ne bude zemlja potpisnica bilateralnih ili multilateralnih sporazuma kao i da bude ili ne bude članica bilo kojeg saveza.*“ Sve članice OEBS-a, uključujući Rusiju, obavezale su se da će se pridržavati ovih načela.

U skladu sa tim principima, Ukrajina ima pravo da sama odluči da li će se učlaniti u bilo koji sporazum ili savez, uključujući tu i NATO-a.

Štaviše, potpisivanjem Osnivačkog akta, Rusija se obavezala da „poštuje suverenitet, nezavisnost i teritorijalni integritet svih zemalja i njihovo inherentno pravo da izaberu na koji način će obezbediti vlastitu sigurnost.“

Stoga Ukrajina ima pravo da bira sama svoje saveznike, dok Rusija, prema sporazumu kome je sama pristupila, nema pravo da utiče taj izbor.

tvrdi se, a

nije tačno da je NATO izazvao „Majdan“ proteste u Ukrajini

Činjenice: Demonstracije koje su počele u Kijevu u novembru 2013. proistekle su iz želje Ukrajinaca za tešnjim vezama sa Evropskom unijom i njihove frustracije kada je bivši predsednik Janukovič usled pritisaka iz Rusije zaustavio napredovanje ka tom cilju.

Zahtevi demonstranata uključivali su ustavne reforme, jačanje uloge parlamenta, obrazovanje vlade nacionalnog jedinstva, kraj sveprisutnoj endemskoj korupciji, prevremene predsedničke izbore i okončanje nasilja. Nigde nije pominjan NATO.

Ukrajina je počela da raspravlja o ideji napuštanja svog ne-blokovskog statusa u septembru 2014, šest meseci nakon protivzakonite i nelegitimne ruske „aneksije“ Krima i oticanja agresivnih akcija Rusije u istočnoj Ukrajini. Konačna odluka ukrajinske Vrhovne Rade da napusti ne-blokovski status doneta je u decembru 2014 godine, više od godinu dana nakon početka pro-EU demonstracija.

tvrdi se, a

nije tačno da je NATO planirao da stacionira brodove i rakete na Krimu

Činjenice: Ovo jednostavno nije istina. Tako nešto nikada nije bilo predloženo, ni sugerisano niti se o tome raspravljalo u okviru NATO-a.

tvrdi se, a

nije tačno da NATO planira da uspostavi vojnu bazu u Gruziji

Činjenice: NATO je pristao na Samitu u Velsu da ponudi Gruziji značajan paket pomoći usmeren na osnaživanje gruzijskog odbrambenog sistema i njegove interoperabilnosti sa Savezom. Kao što je dogovoren sa Gruzijom, instalacija za obuku koja će biti formirana u Gruziji doprineće obuci i interoperabilnosti gruzijskog i savezničkog osoblja. U pitanju je Centar za obuku, a ne vojna baza.

Ta inicijativa će rezultirati u tešnjoj saradnji sa suverenom i međunarodno priznatom vladom Gruzije. Kao takva, ona će doprineti stabilnosti tako što će gruzijske oružane snage biti profesionalnije i tako što će pospešiti mehanizme demokratske kontrole nad njima.

tvrdi se, a

nije tačno da NATO ima baze širom sveta

Činjenice: Vojna infrastruktura NATO-a van teritorija zemalja saveznica ograničena je na one oblasti u kojima Savez vodi operacije.

Tako Savez ima vojna postrojenja u Avganistanu za podršku misiji Odlučna podrška, kao i na Kosovu za podršku misiji KFOR-a.

NATO ima civilne kancelarije za vezu u zemljama-partnerima poput Gruzije, Ukrajine i Rusije. One se ne mogu smatrati „vojnim bazama“.

Pojedini Saveznici imaju prekomorske baze na osnovu bilateralnih sporazuma koji poštuju načelo pristanka zemlje-domaćina, za razliku od ruskih baza na teritoriji Moldavije (Transistria), Ukrajine (Autonomna Republika Krim) i Gruzije (regije Abhazije i Južne Osetije).

2. O NATO i njegovom odnosu prema Rusiji

tvrdi se, a
nije tačno da NATO pokušava da opkoli Rusiju

Činjenice: Ova tvrdnja ignoriše geografske činjenice. Kopnena granica Rusije dugačka je više od 20,000 kilometara. Duž te linije, ona se na svega 1,215 kilometara, manje od jedne šesnaestine dužine kopnene granice, graniči sa članicama NATO-a.

Rusija se na kopnu graniči sa 14 zemalja (Norveškom, Finskom, Estonijom, Letonijom, Litvanijom, Poljskom, Belorusijom, Ukrajinom, Gruzijom, Azerbejdžanom, Kazahstanom, Mongolijom, Kinom i Severnom Korejom). Među njima je svega pet zemalja koje su članice NATO-a.

Tvrđnje da NATO pravi baze oko Rusije su isto tako neosnovane.

NATO na svega tri mesta ima značajnije vojno prisustvo izvan teritorije zemalja članica NATO-a: Kosovu, Avganistanu i na Obali slonovače u Africi.

Sve tri misije se sprovode pod okriljem Ujedinjenih Nacija i sa odobrenjem Rusije kao i ostalih članica Saveta bezbednosti.

Pre otpočinjanja svojih agresivnih dejstava u Ukrajini, Rusija je pružala logističku podršku misiji u Avganistanu i sarađivala je u protiv-piratskim operacijama, što jasno ukazuje da je Rusija smatrala da su te misije za nju korisne, a ne opasne.

Kada je u pitanju trajno stacioniranje snaga SAD i drugih saveznika na teritorijama drugih saveznika u Evropi, NATO se dosledno pridržava obaveza preuzetih Sporazumom NATO-Rusija. Nije bilo trajnog raspoređivanja dodatnih oružanih snaga na teritorijama drugih saveznika; štaviše, ukupan nivo snaga je značajno smanjen nakon okončanja Hladnog rata.

NATO ima partnerske odnose sa mnogim zemljama Evrope i Azije, kao što se da videti na ovoj [interaktivnoj mapi](#). Ta partnerstva, koja su inicirana od strane samih partnera, odnose se isključivo na pitanja u vezi kojih je postignut sporazum, poput pomoći prilikom vanrednih situacija, transparentnosti, reforme oružanih snaga i kontra-terorizma.

Ovi partnerski odnosi se ne mogu osnovano smatrati pretnjom po Rusiju, ili bilo koju drugu zemlju u regionu, a kamoli pokušajem opkoljavanja.

tvrdi se, a
nije tačno da NATO ima hladnoratovski mentalitet

Činjenice: Hladni rat je okončan pre više od 20 godina. Karakterisala ga je suprotstavljenost dva ideološka bloka, prisustvo velikih stajaćih armija u Evropi, kao i vojna, politička i ekomska dominacija Sovjetskog Saveza nad skoro svim svojim susedima u Evropi.

Kraj Hladnog rata predstavljao je pobedu za narode Centralne i Istočne Evrope kao i bivšeg Sovjetskog Saveza i otvorio je put za prevazilaženje podela u Evropi. Na samitima Saveza koji su predstavljali prekretnicu u godinama nakon pada berlinskog zida, Rusija je dala svoj doprinos u izgradnji nove, inkluzivne evropske bezbednosne arhitekture, uključujući tu Parisku Povelju, osnivanje OEBS-a, stvaranje Saveza Evro-atlantskog partnerstva i Sporazum NATO-Rusija.

Od okončanja Hladnog rata NATO je uveo sveobuhvatne promene vezane za članstvo u Savezu i njegovom operativnom delovanju – promene koje su postale jasne usvajanjem novih strateških koncepata 1999. i 2010. godine. Optužbe da je NATO zadržao svoju svrhu koju je imao tokom Hladnog rata ignoriraju suštinu ovih promena.

Tokom ovog perioda, NATO je pružio ruku Rusiji, ponudivši joj niz partnerskih inicijativa koje su doživele svoju kulminaciju potpisivanjem Sporazuma NATO-Rusija 2002. godine. Nijedna druga zemlja nije imala toliko privilegovan odnos sa NATO-om.

Kao što je potvrđeno od strane šefova država i vlada NATO zemalja na Samitu u Velsu septembra 2014. godine „Savez ne želi konfrontaciju i ne predstavlja opasnost po Rusiju. Međutim, ne možemo i nećemo praviti kompromise kada su u pitanju principi na kojima počivaju naš Savez i naša bezbednost u Evropi i Severnoj Americi.“ (Deklaracija sa Samita u Velsu se može naći [ovde](#))

Ovo je zvanična politika NATO-a, utvrđena i izražena na transparentan način od strane najvišeg nivoa njegovog vođstva. Kao organizacija koja je odgovorna pred svojim zemljama članicama, NATO je obavezan da sprovodi ovu politiku.

tvrdi se, a
nije tačno da je NATO geopolitički projekat SAD

Činjenice: NATO je 1949. godine osnovalo dvanaest suverenih zemalja: Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Island, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugalija, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države. Od tada se savez proširio i sada obuhvata 28 saveznika koji su svaki pojedinačno doneli individualnu i suverenu odluku da Savezu pristupe.

U okviru NATO-a sve odluke se donose konsenzusom, što u praksi znači da se neka odluka može usvojiti samo ako je svaki od saveznika pojedinačno saglasan sa njom.

Isto tako, odluka bilo koje države članice da učestvuje u misijama koje predvodi NATO isključivo zavisi od nje same, u skladu sa njenim zakonskim procedurama. Nijedan član Saveza ne može samostalno doneti odluku o angažovanju snaga bilo koje druge zemlje članice Saveza.

tvrdi se, a
nije tačno Cilj NATO-a je da sputa i oslabi Rusiju

Činjenice: Cilj NATO-a je izložen u preambuli Vašingtonskog sporazuma, u Osnivačkom aktu saveza (koji se može naći [ovde](#))

U njemu stoji da je Savez rešen „da čuva slobodu, zajedničko nasleđe i civilizacije svojih naroda, osnovane na principima demokratije, individualne slobode i vladavine prava. On teži da promoviše stabilnost i dobrobit u Severno-atlantskoj regiji. Saveznici su rešeni da objedine svoje napore u kolektivnu odbranu zarad očuvanja mira i bezbednosti.“

U skladu sa tim postavljenim ciljevima, u protekle dve decenije NATO je predvodio misije na Balkanu, u Avganistanu, Libiji i duž Obale Slonovače. Savez je organizovao vežbe od Mediterana do Severnog Atlantika i širom

Evrope, koje su obuhvatale sve, od kontra-terorizma do spasavanja podmornica, a neke od njih su organizovane i u saradnji sa samom Rusijom.

Nijedna od ovih aktivnosti se ne može pouzdano prikazati kao akcija usmerena protiv Rusije.

tvrdi se, a
nije tačno da je NATO pokušavao da izoluje i marginalizuje Rusiju

Činjenice: Još od ranih devedesetih godina, Savez je konstantno radio na izgradnji odnosa saradnje sa Rusijom u oblasti od zajedničkog interesa.

NATO je počeo sa pružanjem ruke, ponudivši dijalog umesto konfrontacije, na NATO Samitu u Londonu jula 1990. godine (deklaracija se može naći [ovde](#)). U godinama koje su sledile nakon toga, Savez je promovisao dijalog i saradnju stvaranjem novih okvira, Partnerstva za Mir (PzM) i Evro-Atlantskog Saveta Partnerstva (EASP), koji su bili otvoreni za celu Evropu, uključujući i Rusiju (osnivački akt PzM [ovde](#) i [ovde](#)).

Nakon zaključivanja Dejtonskog sporazuma 1995. godine, ruske snage su učestvovale u misijama NATO-a koje su imale za cilj implementaciju ovog sporazuma (IFOR i SFOR), kao i u misiji NATO-a za implementaciju mira na Kosovu (KFOR), i koje su imale mandat Saveta bezbednosti UN-a.

NATO i Rusija su potpisali Osnivački akt o uzajamnim odnosima, saradnji i bezbednosti, stvarajući tako Stalno zajedničko veće NATO-Rusija 1997. godine. U 2002. godini unapredili su to partnerstvo formiranjem Veća NATO-Rusija (VNR). Iznova su potvrdili svoju posvećenost Osnivačkom aktu na samitima NATO-Rusija u Londonu 2002. i u Rimu 2010. godine (Osnivački akt se može pročitati [ovde](#), Rimska deklaracija kojom je osnovano VNR [ovde](#) a Lisabonska VNR deklaracija [ovde](#)).

Od formiranja VNR-a NATO i Rusija su sarađivali u mnogim oblastima, počevši od suzbijanja trgovine opojnim drogama i kontra-terorizma do spasavanja podmornica i planiranja u vanrednim situacijama. Namera je bila da izgradimo jedinstveno partnerstvo sa Rusijom, partnerstvo koje nije zasnovano samo na uzajamnim interesima već i na saradnji i slobodnoj i mirnoj Evropi kao zajedničkom cilju. Ni jednom drugom partneru nije bio ponuđen sličan oblik saradnje, kao ni takav sveobuhvatan institucionalni okvir.

tvrdi se, a
nije tačno da je NATO morao biti raspušten po okončanju Hladnog rata

Činjenice: Na samitu u Londonu 1990. godine, šefovi država i vlada zemalja Saveznika složili su se da „*Moramo da ostanemo na okupu, da produžimo trajanje dugog mira koji smo uživali u poslednje četiri decenije*“. To je bila njihova suverena odluka koja je u potpunosti u skladu sa njihovim pravom na kolektivnu odbranu prema Povelji Ujedinjenih Nacija.

Još dvanaest zemalja je od tada odlučilo da se pridruži NATO-u. Savez je preduzimao nove misije i prilagođavao se novim izazovima, sve vreme držeći se svojih fundamentalnih principa bezbednosti, kolektivne odbrane i donošenja odluka konsenzusom.

NATO je usvajao nove Strateške koncepte dva puta nakon okončanja Hladnog rata (1999. i 2010. godine). Umesto da bude raspušten, NATO se tako prilagodio i nastavlja da se prilagođava kako bi ispunio potrebe i očekivanja svojih saveznika i promovisao njihovu zajedničku viziju celovite, slobodne i mirne Evrope.

tvrdi se, a
**nije tačno da je širenje NATO-a pratilo isti obrazac
 kao i širenje SSSR-a i Varšavskog pakta**

Činjenice: Bilo kakvo poređenje širenja NATO-a nakon okončanja Hladnog rata i stvaranja Varšavskog pakta ili Sovjetskog bloka po okončanju Drugog svetskog rata predstavlja potpuno izvrtanje istorijskih činjenica.

Uključivanje zemalja Centralne i Istočne Evrope u Sovjetski Savez i Varšavski Pakt nakon Drugog svetskog rata sprovedeno je pod uslovima vojne okupacije, jednopartijske diktature i represije nad neistomišljenicima.

Kada su se zemlje Centralne i Istočne Evrope prijavile za članstvo u NATO-u nakon raspuštanja Varšavskog Pakta, one su to učinile slobodno bez ikakve prinude, kroz vlastiti nacionalni demokratski proces nakon sprovođenja neophodnih reformi.

Ovaj proces je bio pokretan i vođen kroz debatu, u mirnodopskim uslovima i na transparentan način.

3. O NATO kao „pretnji“

tvrdi se, a
nije tačno da NATO predstavlja opasnost po Rusiju

Činjenice: NATO je Rusiji konstantno, transparentno i javno pružao ruku u poslednjih 25 godina.

Savez je formirao jedinstvene institucije za saradnju - Stalno zajedničko veće NATO-Rusija i Veće NATO-Rusija – kako bi formalizovao svoj odnos sa Rusijom. Savez je pozvao Rusiju da sarađuju na raketnom sistemu odbrane. Takav poziv nije upućen bilo kojem drugom partneru.

U Osnivačkom aktu o uzajamnim odnosima, saradnji i bezbednosti, sklopljenom sa Rusijom 1997. i potvrđenom na samitima NATO-Rusija u Rimu 2002. godine i Lisabonu 2010. godine, NATO je rekao da će „*u sadašnjem i doglednom bezbednosnom ambijentu Savez će sprovoditi svoju kolektivnu odbranu i druge misije tako što će obezbediti neophodnu interoperabilnost, integraciju i sposobnosti za podupiranje pre nego dodatnim stacioniranjem značajnijih oružanih snaga*“. Savez je sproveo sve takve programe.

Zvaničnu politiku NATO-a prema Rusiji su nedavno izrazili šefovi vlada i država na Samitu Alijanse u Velsu u septembru 2014. godine.

Oni su istakli da „*Savez ne želi konfrontaciju i ne predstavlja opasnost po Rusiju. Međutim, ne možemo i nećemo praviti kompromise kada su u pitanju principi na kojima počivaju naš Savez i naša bezbednost u Evropi i Severnoj Americi.*“ (Deklaracija sa Samita u Velsu se može naći [ovde](#))

Stoga, ni politika Saveza niti njegovo delovanje ne predstavljaju pretnju Rusiji.

tvrdi se, a
**nije tačno da je NATO-ov raketni štit usmeren prema Rusiji
i sporazum sa Iranom to potvrđuje**

Činjenice: NATO-ov raketni sistem odbrane nije dizajniran niti uperen protiv Rusije. On ne predstavlja opasnost po ruski sistem odbrane.

Kako je zamenik Generalnog sekretara NATO-a Alexander Vershbow već objasnio, geografija i fizika onemogućavaju NATO-ov sistem da obori ruske interkontinentalne rakete iz NATO postrojenja u Rumuniji ili Poljskoj. Njihovi kapaciteti su previše ograničeni, njihova planirana brojnost premala, a njihova lokacija previše udaljena na jugu ili previše blizu Rusije da bi tako nešto mogli uraditi.

Ruski zvaničnici su potvrdili da planirani NATO štit neće, zapravo, ugrožavati ruski sistem odbrane. Zamenik premijera Dmitrij Rogozin, ruski izaslanik za raketnu odbranu rekao je 26. januara 2015. da „ni sadašnji, kao ni planirani“ raketni sistem odbrane „ne može da zaustavi niti dovede u sumnju strateški raketni potencijal Rusije“.

Najzad, tvrdnja Rusije da okvirni sporazum o iranskom nuklearnom programu čini NATO-ov raketni sistem odbrane nepotrebnim pogrešna je po dva osnova.

Sporazum sa Iranom ne pokriva proliferaciju tehnologije balističkih raketa, što predstavlja potpuno drugi problem u odnosu na nuklearni.

Pored toga, NATO je u više navrata stavio do znanja da se raketni sistem odbrane ne tiče samo jedne zemlje, već pretnje koju predstavlja prolijferacija generalno. Zapravo, više od trideset zemalja je pribavilo, ili pokušava da pribavi tehnologiju balističkih raketa. Okvirni sporazum sa Iranom ne menja te činjenice.

tvrdi se, a
nije tačno da pristupanje novih saveznika NATO-u ugrožava Rusiju

Činjenice: Svaka zemlja koja pristupi NATO-u preuzima obavezu da se pridržava politike Saveza, kao i obaveza koje je NATO već preuzeo.

Ove obaveze uključuju i politiku prema kojoj NATO ne predstavlja opasnost po Rusiju, kao što je nedavno istaknuto na samitu u Velsu.

Stoga, kako se broj zemalja članica NATO-a bude povećavao, povećavaće se i broj zemalja koje se slažu da „Savez ne želi konfrontaciju sa Rusijom i ne predstavlja opasnost po Rusiju.“

tvrdi se, a
**nije tačno da vojne vežbe NATO-a
predstavljaju provokacije koje ugrožavaju Rusiju**

Činjenice: Svaka država ima pravo da organizuje vojne vežbe dokle god to rade poštujući svoje međunarodne obaveze, uključujući i obaveštavanje o konkretnim brojevima i pružanju prilika za posmatranje ako je to neophodno.

U cilju promovisanja uzajamnog poverenja i transparentnosti, članice OEBS-a su obavezane dokumentom iz Beča da obaveste jedna drugu unapred o vežbama u kojima je angažovano više od 9,000 trupa osim ako nisu u pitanju blic testovi borbene gotovosti.

NATO i Saveznici su se konstantno pridržavali uslova i duha sporazuma iz Beča. Vežbe koje su prelazile prag neophodan za obaveštavanje najavljujivane su blagovremeno. Tako je Rusija mogla da pošalje posmatrače na vežbu Pridruženi ratnik koju je organizovala Velika Britanija u aprilu 2015. godine.

S druge strane, Rusija je u više navrata organizovala blic vežbe u kojima je bilo angažovano na desetine hiljada trupa, od kojih su se neke odvijale nadomak NATO teritorije. Ova praksa organizovanja masovnih vežbi bez prethodne najave nije u skladu sa duhom sporazuma iz Beča, što izaziva napetosti i podriva poverenje. Ovo je naročito slučaj zbog toga što je rusko vojno preuzimanje Krima bilo zamaskirano upravo kao blic vežba.

Otud je verovatnije da ruske vežbe, a ne vežbe NATO-a, predstavljaju pretnju stabilnosti.

4. Obećanja i zaveti

tvrdi se, a
nije tačno da Rusija ima pravo da se protivi infrastrukturi
koju NATO podržava na teritorijama svojih zemalja članica
u Centralnoj i Istočnoj Evropi

Činjenice: Odnose između NATO-a i Rusije reguliše Osnivački Akt o međusobnim odnosima, saradnji i bezbednosti, oko kojeg su se 1997. godine složili NATO Saveznici i Rusija i koji je potvrđen na samitima NATO-Rusija u Rimu 2002. i u Lisabonu 2010. godine (Osnivački Akt se može pročitati [ovde](#)).

U Osnivačkom Aktu, dve strane su se dogovorile da: „u sadašnjem i doglednom bezbednosnom okruženju, Savez ima da sprovodi svoju kolektivnu odbranu i druge misije time što će obezbediti neophodnu interoperabilnost, integraciju i kapacitete za podršku a ne dodatno trajno raspoređivanje značajnijih oružanih snaga. **Pri tom zadatku, moraće da se osloni na odgovarajuću infrastrukturu usklađenu sa tim zadatcima. U tom smislu, dodatna pojačanja se mogu raspoređivati, ukoliko je to neophodno, u slučaju odbrane od preteće agresije i za misije koje podržavaju mir u skladu sa Poveljom Ujedinjenih Nacija i rukovodećim načelima OEBS-a, kao i prilikom vojnih vežbi na način predviđen CFE Sporazumom, odredbama Dokumenta iz Beča iz 1994. godine i uzajamno dogovorenim merama usmerenim na transparentnost. Rusija će upražnjavati sličnu suzdržanost kada je u pitanju raspoređivanje konvencionalnih oružanih snaga u Evropi.“**

Otud su i infrastruktura i podrška eksplicitno dozvoljeni Osnivačkim aktom te preko njega i od strane Rusije.

tvrdi se, a
**nije tačno da NATO-ova reakcija
na protivzakonite poteze Rusije u Ukrajini krši Osnivački akt saveza**

Činjenice: NATO je odgovorio na nove strateške realnosti prouzrokovane nelegitimnim i nezakonitim akcijama Rusije u Ukrajini tako što je osnažio odbranu svojih saveznika u Centralnoj i Istočnoj Evropi i ostavio mogućnost da ta pojačanja, ukoliko to bude neophodno oveća uključujući tu i unapređivanje infrastrukture.

Sve ovo je u saglasnosti sa gore citiranim Osnivačkim aktom.

U Osnivačkom aktu, sve potpisnice, uključujući i Rusiju, složile su se oko principa koji obuhvataju „*suzdržavanje od pretnji silom ili upotrebe sile među sobom, kao i prema bilo kojoj drugoj zemlji, njenom suverenitetu, teritorijalnom integritetu ili političkoj nezavisnosti na način koji predstavlja kršenje Povelje Ujedinjenih nacija i Deklaracije o rukovodećim principima između zemalja učesnica sadržanih u Helsinškom završnom aktu*“ kao i „*poštovanje suvereniteta, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta svih zemalja i njihovog inherentnog prava da same odluče o načinu kojim će da garantuju svoju bezbednost, nepromenjivost granica i pravo naroda na samoopredeljenje onako kao je utvrđeno Helsinškim završnim aktom i drugim dokumentima OEBS-a.*“

NATO se verno pridržavao ovih principa. Rusija je, međutim, anektirala Krim, podržava nasilne separatiste na istoku zemlje i insistira da se Ukrajini zabrani ulazak u NATO.

tvrdi se, a
**nije tačno da nuklearni sporazumi NATO-a
krše Sporazum o neširenju nuklearnog naoružanja**

Činjenice: Anti-proliferacioni Sporazum (NPT) predstavlja temelj na kom počiva poduhvat nuklearnog razoružanja. Na samitu u Velsu u septembru 2014. godine, svi Saveznici su potvrdili svoju punu podršku tom sporazumu.

Raspoređivanje američkog nuklearnog oružja na teritorijama NATO saveznika je u potpunosti usaglašeno sa NPT-om. Ova oružja su konstantno u posedu i pod kontrolom SAD-a.

Dalje, NATO-ovi nuklearni aranžmani su stariji od NPT-a, što je problem koji je bio rešen u potpunosti prilikom dogovaranja sporazuma. Ti aranžmani su bili predočeni delegacijama i široj javnosti.

tvrdi se, a
**nije tačno da nuklearni testovi NATO-a
 krše Sporazum o neširenju nuklearnog naoružanja**

Činjenice: Na samitu u Velsu održanom u septembru 2014. godine, Saveznici su još jednom potvrdili svoju punu podršku Anti-proliferacionom Sporazumu (NPT). NATO-ovo nuklearno držanje je u potpunosti usaglašeno sa tim sporazumom.

NATO ni u jednom trenutku nije raspoređivao nuklearno oružje u Istočnoj Evropi. Nije bilo ni nuklearnih vežbi NATO-a u istočnom delu Saveza još od kraja Hladnog rata.

Rusija je ta koje počela da koristi svoje nuklearno oružje kao oružje u svojoj strategiji zastrašivanja. Rusija je povećala nuklearnu retoriku i intenzivirala svoje nuklearne vežbe. Ruski bombarderi sa nuklearnim kapacitetima lete blizu granica NATO-a. Rusija je takođe zapretila da će rasporediti nuklearne rakete u Kaljinjgradu i na Krimu.

Ovakvi postupci i retorika ne doprinose transparentnosti i predvidljivosti, naročito u kontekstu promjenjenog bezbednosnog okruženja usled agresivnih akcija Rusije u Ukrajini.

tvrdi se, a
**nije tačno da su NATO lideri prilikom ujedinjenja Nemačke
 obećali da se Savez neće širiti dalje na Istok**

Činjenice: Tako nešto nikada nije bilo obećano i Rusija nikada nije predočila bilo kakve dokaze kojima bi poduprla tu svoju tvrdnju.

Savka formalna odluka koju NATO donosi usvajana je konsenzusom i o njoj postoji pisani trag. Ne postoji pisana zabeleška o tome da je Savez doneo takvu odluku: iz toga proizilazi da takvo obećanje nikada nije bilo dato.

Štaviše, u vreme tog navodnog obećanja, Varšavski pakt je i dalje postojao. Njegovi članovi nisu se složili oko njegovog raspuštanja sve do 1991. godine. Stoga, nema smisla sugerisati da je ideja za njihovo pridruživanje NATO-u bila u agendi 1989. godine.

Ovo je lično potvrdio bivši predsednik Sovjetskog saveza Mihail Gorbačov. Evo šta je gospodin Gorbačov rekao 15. oktobra 2014. u intervjuu za Rusku Gazetu i Rusiju iza naslovnih strana:

„Uopšte se nije raspravljao o temi proširenja NATO, i to pitanje uopšte nije bilo iskršlo u tim godinama. Ovo tvrdim potpuno odgovorno. Ni jedna jedina zemlja u Istočnoj Evropi nije inicirala ovo pitanje, čak ni nakon raspuštanja Varšavskog pakta 1991. godine. Nisu je pominjali ni zapadni lideri.“

5. O NATO operacijama

tvrdi se, a
nije tačno da je NATO intervencija u Avganistanu bila neuspešna

Činjenice: NATO je preuzeo komandu nad Međunarodnim bezbednosnim snagama u Avganistanu 2003. godine.

Pod NATO komandom misija u Avganistanu se postepeno proširivala, pridružile su joj se 22 zemlje koje nisu članice NATO-a i, praktično ni iz čega, formirane su avganistske snage nacionalne bezbednosti koje broje više od 350,000 vojnika i policajaca.

Pretnje po bezbednost u Avganistanu su i dalje prisutne. Međutim, u dogovoru sa vlastima u Avganistanu, avganistske snage su sada spremne da preuzmu punu odgovornost za bezbednost u zemlji.

Avganistanskim snagama NATO pruža obuku, savete i pomoć putem misije „Odlučna podrška“.

tvrdi se, a
**nije tačno da misija u Avganistanu koju je predvodio NATO
nije uspela da u Avganistanu prekine trgovinu drogom**

Činjenice: Kao i kod svake suverene zemlje, primarna odgovornost za održavanje zakona i reda u Avganistanu, pa i po pitanju trgovine narkoticima, počiva na vlastima Avganistana.

Međunarodna zajednica vlastima u Avganistanu pruža podršku u ispunjavanju ovih obaveza na mnogo načina, kroz Ujedinjene Nacije i Evropsku uniju.

NATO nije glavni akter u ovoj oblasti. O ovoj ulozi je postignut sporazum sa međunarodnom zajednicom.

tvrdi se, a
nije tačno da NATO-ova intervencija u Libiji nije bila legitimna

Činjenice: Misija pod vođstvom NATO-a pokrenuta je sa ovlašćenjem dve rezolucije Saveta bezbednosti UN (RSBUN), brojevi 1970 i 1973. Obe su citirale VII poglavlj Povelje OU i nijednoj od njih se Rusija nije usprotivila.

RSBOUN 1973. ovlastila je međunarodnu zajednicu da „*preduzme sve nepohodne mere*“ kako bi „*zaštitila civile i civilima naseljene oblasti ugrožene pretnjom napadima.*“ NATO je to i učinio, sa političkom i vojnom podrškom zemalja regionala i članova Arapske Lige.

Nakon konflikta, NATO je sarađivao sa Međunarodnim anketnim odborom OUN za Libiju, koji nije utvrdio ni povredu RSBUN 1973. ni povredu međunarodnog prava i koji je zaključio da je „*NATO vodio veoma preciznu kampanju sa vidnom rešenošću da izbegne civilne žrtve.*“

tvrdi se, a
nije tačno da NATO intervencija na Kosovu nije bila legitimna

Činjenice: NATO-ova operacija na Kosovu usledila je nakon više od godinu dana intenzivnih napora UN-a i Kontakt grupe čije je član bila i Rusija, da se pronađe mirno rešenje.

Kao pretnju međunarodnom miru i bezbednosti Savet bezbednosti OUN-a je u više navrata osudio etničko čišćenje na Kosovu i rastući broj izbeglica oteranih iz njihovih domova. NATO-ova operacija Savezničke snage je pokrenuta da bi se sprečilo šire i trajnije kršenje ljudskih prava i ubijanje civila.

Nakon okončanja vazdušne kampanje, prateća mirovna misija NATO-a, KFOR, u koju je na početku bila uključena i Rusija, delovala je pod mandatom UN (RSBUN 1244), sa ciljem da pruži siguran i bezbedan ambijent na Kosovu.

tvrdi se, a
nije tačno da su slučajevi Kosova i Krima identični

Činjenice: Operacija na Kosovu je sprovedena nakon iscrpljujuće rasprave u koju je bila uključena cela međunarodna zajednica na rešavanju dugotrajne krize za koju je Savet bezbednosti UN ocenio da predstavlja pretnju međunarodnom miru i bezbednosti.

Nakon te operacije, međunarodna zajednica je inicirala diplomatske napore koji su trajali skoro deset godina, sa mandatom OUN, kako bi pronašlo političko rešenje i rešio konačni status Kosova, na način koji je propisan RSBUN 1244.

Na Krimu, nije bilo prethodne krize, nije bilo pokušaja da se razgovara o situaciji sa vlastima u Ukrajini, niti angažovanja Ujedinjenih nacija i nije bilo pokušaja da se do rešenja dođe pregovorima.

U slučaju Kosova, međunarodni pokušaji da se pronađe rešenje trajali su više od 3,000 dana. U slučaju Krima, Rusija je anektirala deo teritorije Ukrajine za manje od 30 dana. Rusija je u početku pokušavala da opravda svoju protivzakonitu i nelegitimnu aneksiju, između ostalog, ukazujući na „referendum“ koji nije bio u skladu sa zakonima Ukrajine, koji je održan u uslovima nelegalne oružane okupacije, bez slobode izražavanja i pristupa medijima od strane opozicije i bez kredibilnih međunarodnih posmatrača.

tvrdi se, a
**nije tačno da je ruska aneksija Krima opravdana
shodno odluci Međunarodnog suda pravde o nezavisnosti Kosova**

Činjenice: Sud je jasno rekao da njegova odluka ne predstavlja precedent. Sud je bio istakao da mu je bilo postavljeno „usko i jasno određeno“ pitanje o nezavisnosti Kosova koje neće pokriti šire pravne posledice te odluke.

tvrdi se, a
nije tačno da vlasti u Ukrajini nemaju legitimitet

Činjenice: Ukrainski predsednik Porošenko izabran je 25. maja sa jasnom većinom na glasanju koje je OEBS okarakterisao (izveštaj ovde) kao demonstraciju „čvrste rešenosti vlasti da se održe pravi izbori u skladu sa međunarodnim obavezama i uz poštovanje osnovnih sloboda.“

Jedine oblasti u kojima je zabeleženo ozbiljnije ograničenje su bile one pod kontrolom separatista koji su preduzimali „*niz radnji usmerenih na osujećenje procesa.*“

Sadašnji parlament je izabran 26. oktobra na izborima koje je OEBS okarakterisao kao (izveštaj ovde) „*izuzetno tesne i na kojima je biračima pruženo mnogo stvarnih mogućnosti, uz generalno poštovanje osnovnih sloboda.*“ Još jednom je istaknuto da „*su vlasti zadužene za organizovanje izbora učinile odlučne napore da organizuju izbore širom zemlje, ali da se oni nisu mogli održati u oblastima Donecka, Luganska i na Krimskom poluostrvu.*“

Najzad, ruski zvaničnici i dalje tvrde da u ukrajinskim vlastima i parlamentu dominiraju „nacisti“ i „fašisti“. Međutim, na održanim parlamentarnim izborima stranke koje je Rusija okarakterisala kao „fašističke“ nisu prešle cenzus od 5% neophodan da bi bile zastupljene u parlamentu. Ukrainsko biračko telo je očigledno glasalo za jedinstvo i umerenost, a ne za separatizam i ekstremizam i sastav parlamenta to odražava.

Ukratko, predsednik i parlament imaju legitimitet, dok ga postupci separatista nemaju.

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU

EDICIJA VIDICI I PUTOKAZI,

godina šesta, 10 broj u nizu

BROJ 1, februar 2016.

fbd@fbd.org.rs

www.fbd.org.rs

